

СВЯЩЕННИК О. МАТЧЕНКО
ЗА РЕДАКЦІЄЮ Е. ЧПА

**Історико-археологічний нарис
колишнього Пивогірського монастиря,
нинішньої Миколаївської
кладовищенської церкви**

Історико-археологічний нарис колишнього Пивогірського монастиря, нинішньої Миколаївської кладовищенської церкви

за редакцією градизького історика-краєзнавця Е.В.Чіпа (Ред: повна назва нарису – МАТЧЕНКО А. Историко-археологический очерк бывшего Пивогорского монастыря, нынешней Николаевской кладбищенской церкви в г.Градижске, Полтавской губернии / Сост. Александр Матченко, свящ. – Кременчуг: Тип. М.Л. Розенталя, 1891. – 32 с., 1 л. ил.).

Цей історичний нарис був переданий нашим земляком, художником Петром Васильовичем Кучерем з Москви в листопаді 1990 року у чотирьох екземплярах для збереження вдячним нащадкам. Він супроводжувався шістьма акварельними кольоровими ілюстраціями, виконаними самим Петром Васильовичем під час його перебування у стінах Київського художнього інституту, де він навчався на архітектурному факультеті протягом 1926-1930 рр.

Дорогою до Миколаївської церкви. Акварельна картина П.В.Кучеря.

Разом з Валерієм Вікторовичем Ковтуном, внуком П.В.Кучеря та єдиним спадкоємцем його безцінних картин, ми вирішили зробити доступним для читачів, яких цікавить історичне минуле селища Градизька, історико-археологічний нарис священика О.Матченка. Приємною новиною для допитливих краєзнавців в цьому нарисі буде те, що нарешті знову можна буде побачити картини нашого земляка

П.В.Кучеря, втрачені назавжди із селищного краєзнавчого музею і через десятки років відновлені із сімейних та особистих архівів градижчан. Ще на початку 70-х років у Градизькому Будинку культури імені Героїв Дніпра художник П.В.Кучерь для земляків зробив персональну виставку акварельних картин, на якій було представлено понад 200 робіт автора. Проте сьогодні більшість його картин знаходяться у приватних колекціях градижчан і їх ніхто вже ніколи не побачить.

Петро Васильович Кучерь знайшов нарис священика Олександра Матченка «Историко-археологический очерк бывшего Пивогорского монастыря, нынешней Николаевской кладбищенской церкви в г.Градизске, Полтавской губернии» у Центральному історичному архіві в Москві (вул.Профсоюзна, 80) і власноруч виготовив 4 екземпляри вище згаданого нарису з власними ілюстраціями, які передав градижчанам:

- 1 – В.В.Ковтуну, внуку, який зберігає колекцію акварельних картин П.В.Кучеря;
- 2 – В.П.Соколовському, на той час секретареві Градизької селищної ради, який займався збором матеріалів для селищного краєзнавчого музею;
- 3 – Г.П.Олексашенку, одному з авторів «Історії міст і сіл України» (зараз його екземпляр знаходиться у музеї гімназії імені Героя України О.І.Білаша);
- 4 – Г.К.Головку, вчителю-краєзнавцю та автору віршів про Пивиху. Троє останніх, на жаль, померли. Тому й виникла ідея зберегти і відродити авторство О.Матченка для нащадків, адже останнім часом все більше почало з'являтися друкованих праць про історичне минуле Градизька, де автори-краєзнавці та історики-аматори все більше пишуть власну історію Градизька, згадуючи Пивогірський монастир та видаючи нарис священика О.Матченка за свої власні творіння, мотивуючи, що вони знають все про ті славні часи і ледве не були сучасниками тих історичних подій. Переписують слово в слово нарис священика Матченка без докорів сумління, адже знають, що оригінал твору ніхто не бачив.

Мені особисто дістався нарис О.Матченка від Григорія Кузьмича Головка, вчителя фізики Градизької 8-річної школи №2, з яким я давно товаришував. Він же зробив мені копії картин художника П.В.Кучеря, що були розміщені у його екземплярі. Так, як нарис був написаний російською мовою, я вирішив зробити його переклад і доповнити матеріалами, що збирав про історію Пивогірського монастиря протягом більше двадцяти п'яти років. Думаю, що читачі залюбки ознайомляться із змістом нарису священика Олександра Матченка.

З повагою Едуард Чіп,
історик-краєзнавець,
сmt.Градизьк.

На лівому березі Дніпра, на північ в 25 верстах* від Кременчука, серед рівної поверхні, рельєфно виділяється значної висоти гора, так звана Пивиха.

**(Е.Ч.: верста – давня міра відстані, що вживалася в Україні до прийняття метричної системи мір. Первісним значенням слова було – «віддаль між двома поворотами плуга». Одна верста дорівнює 500 сажням або 1066,8 метрів).*

Гора ця представляла собою видатне явище природи, та як лівий берег річки, завжди незмінний своїм живописним видом, невільно приковував до себе увагу мандрівників, що їхали водою і сушею. З її вершини відкривається один з тих чудових видів, що нагадують Швейцарію, Італію. Звідси відкривається широкий Дніпро з багаточисельними рукавами, швидкоплинна Солониця, звивистою стрічкою впадаючи в Дніпро, широкі луки з озерами і синіючі вдалині міста: Кременчук, Новогеоргіївськ*, Чигирин та ряд багатьох містечок і сіл. Проте особливо звертала на себе увагу самотня на цій горі серед чарівної місцевості

невелика кам'яна церква. Церква ця представляла жалюгідні залишки колишнього, тут колись багатого, Пивогірського монастиря.

**(Е.Ч.: Новогеоргіївськ – місто в Україні, колишній районний центр (до 1795 р. та в 1821-1860 рр. місто мало назву Крилів, у 1795-1821 рр. – Олександрія. В 1959-1961 рр. місто Н. після побудови Кременчуцької ГЕС було майже повністю затоплене, а населення міста евакуйоване. Залишки Новогеоргіївська нині називаються селом Нагірним, що знаходиться у Світловодському районі Кіровоградської області).*

Таку назву, як і сама гора, на якій він був розташований, монастир одержав від існування колись на цій горі села Пива. Це давнє поселення належало руським боярам Пивам, з яких відомий в історії XVI століття думний дворянин Роман Михайлович Пива. На початку і до кінця свого існування монастир був в якості приписного до Київського Пустинно-Миколаївського монастиря, а тому історія його тісно пов'язана з історією Київського, хоча, між іншим, він мав значну долю своєї самостійності та своєї історії. Внаслідок недоліку документів, втрачених під час навали ворогів, міжусобної смути, пожежі 1774 року, та різних бід, ми не маємо змоги чітко прослідкувати історію з року в рік, проте на основі деяких історичних джерел, розповідей старожилів та ін., історію його можна розділити на три періоди.

Залишки Миколаївського кладовища на Пивисі. Фото із архіву М.В.Халаша.

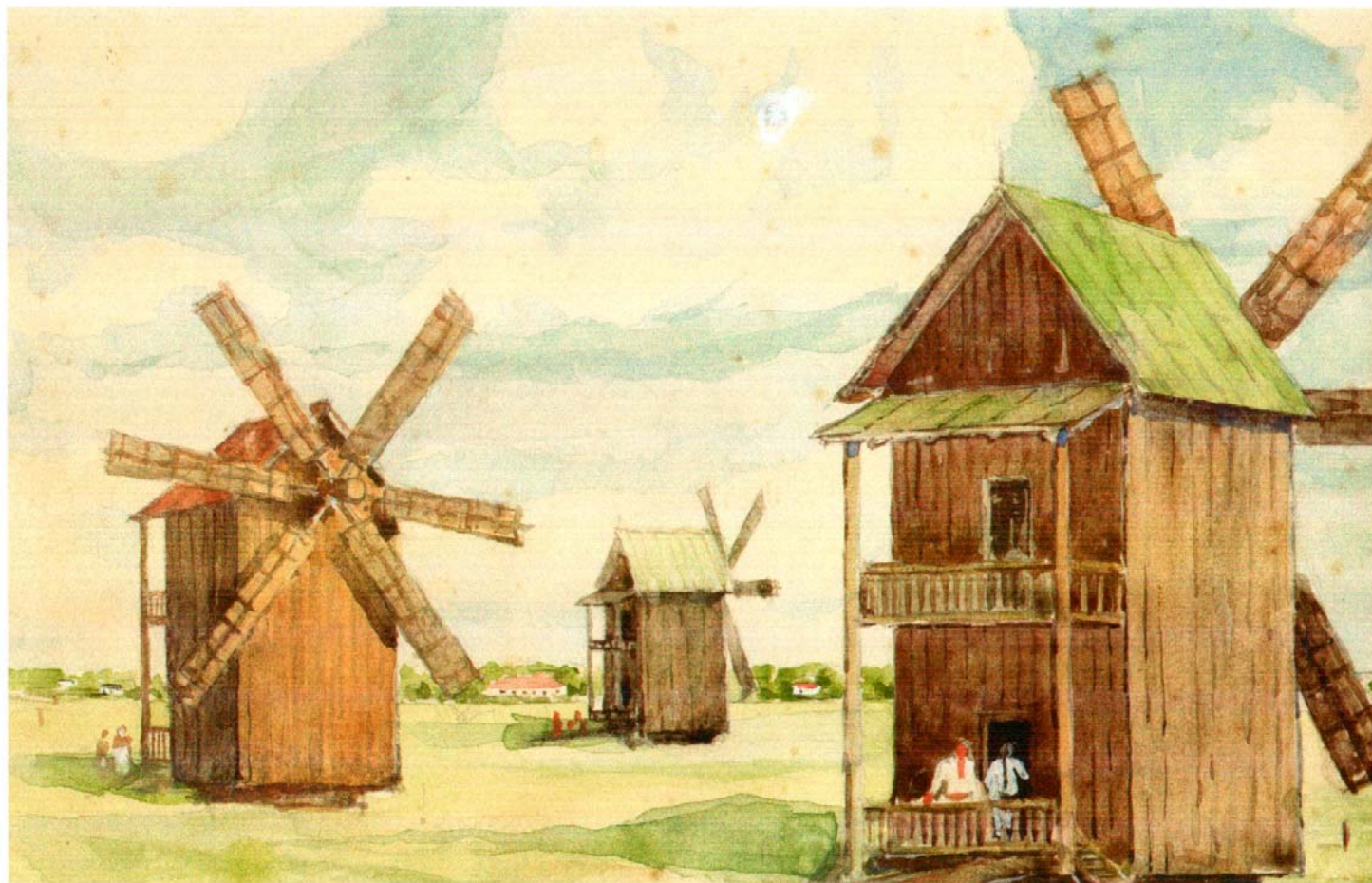
Перший період – з часу виникнення монастиря до 1679 року. Цей період був для монастиря повною мірою історичним і глибоко знаменним. Про виникнення монастиря відомо наступне: в 1515 році 28 березня пан Димитрій Вашингов залишив відмовний запис на користь Пустинного монастиря на право збору щорічного грошового податку з максимівських (поблизу Градизька) людей. В цьому запису сказано: «Я, пан Димитрій Вашингов, дав вічно і непорушно святому великому чудотворцю Миколає-Пустинному монастиреві, на людей своїх

на максимівців грошову, дві копи грошей по дванадцять пенязів*, в гроші ті, дві копи грошей, має Пустинський і з межі їх брати на віки вічні».

**(Е.Ч.: пенязь чи пінязь – назва грошей (денаріїв) Великого князівства Литовського, що карбувалися на різних монетних дворах цієї держави, починаючи з кінця XIV століття. Один литовський гріш складався з 10 пенязів, а один польський гріш – з 8 пенязів. Вага одного пенязя становила 0,35-0,3 г (0,085-0,07 г чистого срібла).*

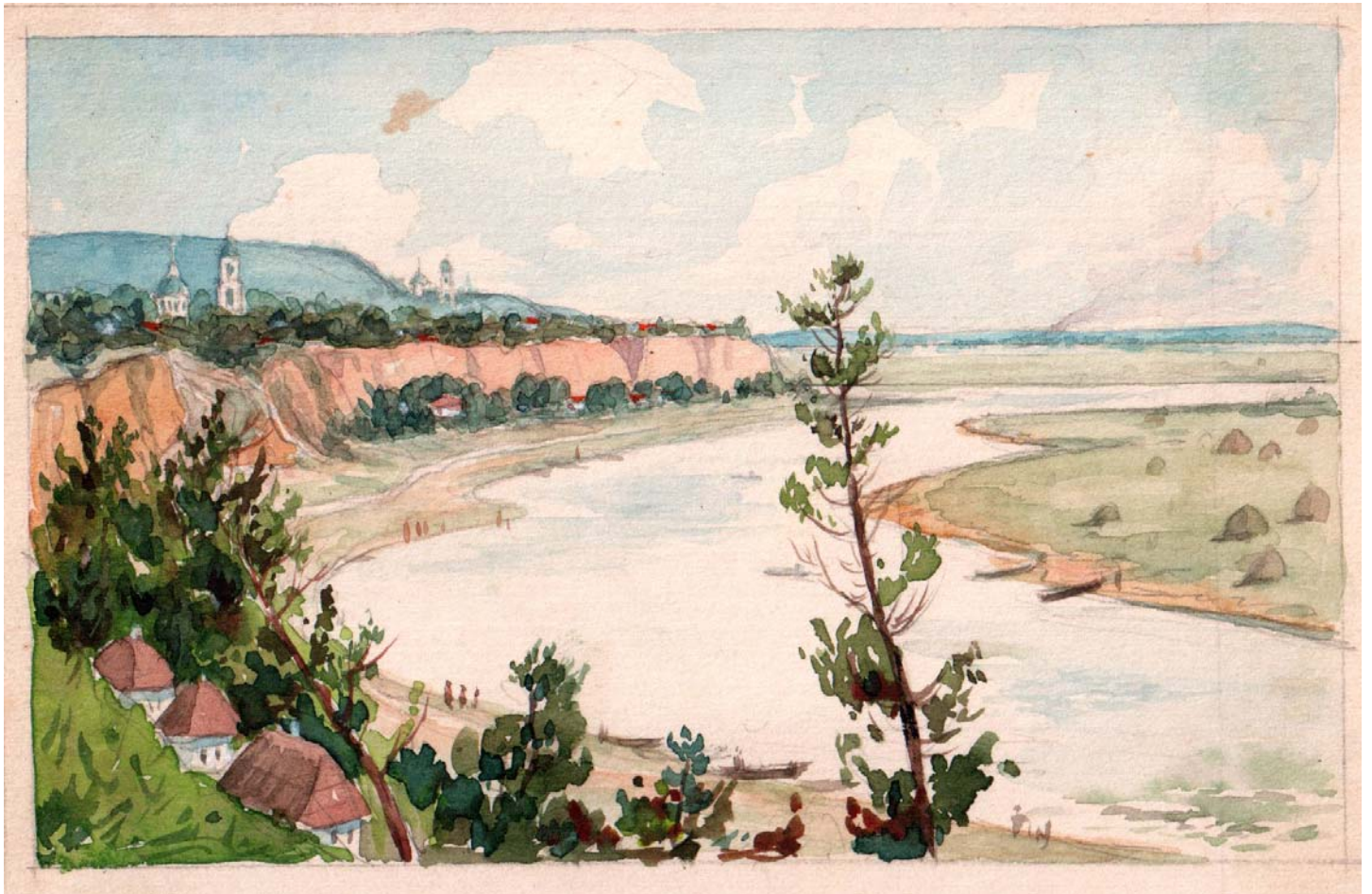
В 1554 році, вересня 23, Черкаський і Київський староста Аникій Горностай дав на користь Київського Миколаївського монастиря вступний запис на володіння урочищами з бобровими гонами і рибною ловлею по Дніпру до Градизька : «Я, Аникій Горностай, – говориться в записі, – при тих всіх угіддях з урочища Бистриця аж до Єрдані, ігумена Алексія і всю братію заставив». Урочище Бистриця у Єреміївці (Е.Ч.: Вереміївці), а Єрдань (Йордань) – ріка в Недогарках. Таким чином, монастир придбав за тим записом плавні з угіддями від Єреміївки до Недогарок, тобто на протязі шістдесяти верст. Близько того часу якийсь пан Полозович, родич польського князя Богута Любецького, на той же монастир Пустинський записав свою вотчинну землю «Копивську або Пивську». Приблизно в цю пору Київський монастир придбав у Єреміївці урочище Бражну Луку, різні озера та угіддя при гирлі Сули в Чигирин-Діброві і Жовнино. Придбання таких широких володінь при дальності відстані від Києва (25 верст) спонукало Київський Микільський монастир збудувати в центрі їх для управління ними невеликий скит*. Заснування цього скиту відбулося не раніше 1552 року, так як в універсалі польського короля Владислава, яким він підтверджує привілеї Київського Микільського монастиря, дані йому в 1552 році королем Сигізмундом I, не згадується про існування в Пивисі тих угідь Пустинно-Миколаївського монастиря, ми, король, милостиво дозволимо, що будований скит почав помалу звертати на себе увагу в даній місцевості.

**(Е.Ч.: скит – відокремлене поселення для ченців, що бажають вести суворіше, ніж у монастирі, життя. Побут ченців скитів керується вимогливим статутом).*

Незабаром, по його заснуванню, ще в другій половині XVI століття один священик Устимович збудував у скиті дерев'яну церкву в ім'я Св. Миколая. Збудована церква ще більше привернула до себе місцеве населення, так що знайшовся благодійник, який, крім дерев'яної, ще не старої церкви, збудував і кам'яну, що мала, як видно із залишків збереженого до цих пір слідів кам'яного фундаменту, 14 сажнів довжини і 8 сажнів ширини. Цим благодійником був гадяцький полковник Антон Крижанівський. До початку XVII століття Пивський скит був уже повністю обжитий, мав ігумена*, значну кількість братії і став називатися спочатку монастирцем, а згодом монастирем. Це видно із збереженого до цього часу монастирського синодика, який, як із нього видно, був заведений ще на початку XVII століття.

**(Е.Ч.: ігумен – у церквах східного обряду настоятель монастиря).*

Панорама Городища з Гардашівки. Акварельна картина П.В.Кучеря.

Виникнення монастиря співпало у часі значно важливим в історії Малоросії. Це був час поширення польського панування та унії, час гноблення панамі і євреями нижчого класу населення. Пивогірський монастир знаходився майже в центрі козацтва, яке виступило на захист віри і народності. В цій боротьбі монастир, як і взагалі всі монастирі, був для козацтва, значним сильним притулком, він збирав у свої ряди православних богомольців свого краю, втішав їх і укріпляв на боротьбу з гнобителями батьківщини та ворогами православної віри і звідси вони розходилися в різні боки і сприяли пробудженню народного духу. Гора Пивиха, на якій був розташований монастир, спускається до Дніпра трьома крутими терасами, зарослими густим і непрохідним лісом. Середня тераса представляє собою рівну площу із заглибленням, на якій і стояла церква. З північного боку і південного гора оточена улоговинами і тільки з одного, східного, був глибокий звивистий в'їзд у монастир.

Таким чином, за своїм місцезнаходженням він був природною фортецею і в цьому відношенні служив для борців надійним укриттям і важливим пунктом оборони. У багатьох випадках монастир приймав участь у боротьбі, формував загони борців і направляв повстання. В цьому монастиреві часто сприяли його власні селяни, якими він володів у Максимівці, Городищі, Бужині, Воронівці, Єреміївці та інших місцях. На заклик обителі до боротьби з ворогами віри православної, вони першими бралися за зброю. Крім того, монастирем була влаштована переправа на правий берег Дніпра. До цієї переправи часто стікалися з усіх боків Лівобережжя чисельні загони козаків, яких монастир своїми засобами переправляв туди і назад. Словом, він, будучи майже єдиним на всьому лівому березі Дніпра, став у XVII столітті важливим релігійно-політичним центром, таким же, якими на правому березі були монастирі Мотронинський, Лебединський. Вороги православ'я зрозуміли важливе його значення і звернули на нього свою увагу. До того ж багатство монастиря приваблювало польських хижаків: внаслідок цього вони і направляли сюди свої переслідування. Хоч у боротьбі своїй з польськими гнобителями монастир і одержував значну підтримку від Київської митрополії і малоросійських гетьманів, проте, незважаючи на це, він часто піддавався пограбуванню і розоренню.

Миколаївська церква. Акварельна картина П.В.Кучеря.

З історичних подій, що ознаменували участь у них монастиря, відомо, що в 1635 році відбулося повстання козаків під проводом Сулими. В цьому повстанні взяли участь монастирські поселення: Пива, Воронівка, Бужин. За підтримки монастиря вони надали сильний опір польським військам. Проте один польський воєначальник оволодів ними, розорив і пограбував монастир.

В 1637 році послідувало повстання Павлюка. Зупинившись кошем напроти монастиря, він видав універсал, яким закликав до повстання всю Україну. На заклик його охочіше всіх відізналися монастирські поселення, які власним прикладом заманювали за собою і все навколишнє населення. Монастир не

встигав переправляти борців, що поспішали в табір Павлюка. Польський гетьман Станіслав Потоцький вирушив проти бунтівників. Переправивши до монастиря через Дніпро своє військо, він розташував його в монастирських поселеннях: Пиві, Максимівці та інших місцях лівого берега і хотів зовсім знищити монастир, називаючи його гніздом повстання, але в 1638 році вийшов із Запорізької Січі гетьман Остряниця і направився Дніпром і сушею проти Потоцького. Намагаючись зупинити рух Остряниці, Потоцький вирушив йому назустріч, залишивши в Максимівці і в Пиві караул. Недалеко від монастиря, на рукаві Дніпра Старику, відбулася зустріч Потоцького з Остряницею. Останній був розбитий і взятий у полон. Польський король Владислав в 1639 році 20 червня жалуваною грамотою подарував Потоцькому за його подвиги проти козаків Максимівку. Проте повсталі селяни незабаром перебили залишений Потоцьким караул і Максимівка знову перейшла до монастиря. У знаменитому повстанні Хмельницького монастир, як такий, що належав зі своїми селянами до Чигиринського полку, також приймав участь, споряджаючи і переправляючи на лівий берег ополченців. Після перемоги, одержаної Хмельницьким на Жовтих Водах, від монастиря було переправлено до нього більше 200 козаків із монастирських та навколишніх поселень. Тут же, при переправі, стався наступний випадок трагічного непорозуміння. Згідно розпорядження Хмельницького

Ніжинський полк повинен був взяти місто Кодак, на шляху він зустрів у Рашівці ополчення, яке зібралося йти на з'єднання з Хмельницьким. Рашівці сприйняли Ніжинський полк за ворожий і напали на нього, розсіяли, а потім поспішили до Дніпра, щоб від монастиря переправитися на лівий берег.

Урожай. Акварельна картина П.В.Кучеря.

В свою чергу, ніжинці, згуртувавшись, наздогнали рашівське ополчення під монастирем і нанесли йому тут таку поразку, що тільки деякі з рашівців спаслися,

встигнувши переправитися через Дніпро. За таку діяльну участь у боротьбі з ворогами Хмельницький, який опікувався монастирем, в 1651 році видав універсал козацькій старшині, щоб поселяни, приписані до монастиря, не ухилялися від послухів. Коли відбулося приєднання Малоросії до Росії, то московський цар Олексій Михайлович жалуваною грамотою 1654 року закріпив за монастирем всі його володіння. Після Хмельницького, за гетьманства Виговського, Брюховецького та Дорошенка, монастир не переставав приймати участь у повстаннях і гетьман Виговський одно переправлявся тут з правого на лівий берег і назад. Виговський і Брюховецький також опікувалися монастирем.

Виговський в 1658 році видав підтверджувальну грамоту на володіння угіддями, придбаними від різних осіб, а Брюховецький універсалом 1667 року дав йому право знову населяти свої розорені поселення. Час гетьманства Дорошенка в історії Пивогірського монастиря був видатним глибоко історичним моментом навіть для всієї Малоросії.

Тут в монастирі почалася і закінчилась кривава драма часів Дорошенка. Після смерті Хмельницького Малоросія розділилася на два гетьманства: Правобережне і Лівобережне. Дорошенко, вибраний отаманом Правобережжя, хотів стати гетьманом і Лівобережжя та поставити Малоросію в незалежне становище. Він став добиватися цього засобами різних інтриг та обману. Він вирішив підняти повстання проти Москви в Лівобережній Україні і знайшов собі діяльного помічника в особі Київського митрополита Йосипа Тукальського. Митрополит завів зносини з Брюховецьким з метою підбурити його проти Москви, давши надію, що Дорошенко, як тільки виживе з України московських воєвод, відразу ж передає йому своє гетьманство. Гетьман Брюховецький мав близькі стосунки з намісником монастиря. Переговори про це Йосип вів через посередництво намісника. Останній мав своїм повіреним якогось пивогірського ченця Якубенка, який таємно передавав Брюховецькому письмові доручення митрополита і словесно обіцяв гетьману, що Дорошенко поступиться йому своїми правами і заодно заставить це зробити і козацтво.

Переговори спритного агента мали свої наслідки і довели до того, що Брюховецький повірив тому, що підказував йому пивогірський чернець: «дався на мову, почав брати ненависть на Москву і зрадив їй». Після зради Брюховецького розпочався безкінечний ряд кровопролитних подій, що принесли безліч бід Україні і самому монастиреві. Дорошенко стояв табором проти монастиря на протилежній стороні Дніпра в Чигирині.

Заручившись згодою Брюховецького підняти повстання в Лівобережжі, він при монастиреві переправився через Дніпро і пішов в Опішню шукати Брюховецького. Зустрівши його тут, він по-зрадницькому умертвить його і оголосить себе гетьманом всієї Малоросії. Тоді московський воєвода Ромодановський* розпочав

військові дії. Дорошенко змушений був відступити назад на правий берег, грабуючи і спустошуючи все на своєму шляху. Не уник своєї участі і монастир. Дорошенко розорив і спустошив його, потім переправив своє пристанище в Чигирин.

**(Е.Ч.: Ромодановський Григорій Григорович (р.н.невід.–1682) – московський державний і військовий діяч XVII ст., боярин із 1665 року. У 1654-1656 рр. був одним із воєначальників московської армії у війні проти Польщі).*

В 1669 році при підтримці Ромодановського на лівому боці Дніпра обраний гетьманом Дем'ян Многогрішний, а в 1672 році – Самойлович. Дорошенко ж перейшов на бік Туреччини і таким чином втягнув її у війну з Росією. Розпочався ряд безкінечних походів Ромодановського і Самойловича на Чигирин проти Дорошенка та турків.

Дорогою на косовицю. Акварельна картина П.В.Кучеря.

У цих випадках монастир слугував як місцем переправи через Дніпро, так і місцем частих сутичок воюючих сторін. В 1674 році Самойлович і Ромодановський зішлися в Гадячі і звідси виступили на монастир, щоб тут переправитися через Дніпро в Чигирин. Переправившись через Дніпро, вони взяли Крилів і сусідні поселення, проте по причині наступу Дорошенка з татарами російські війська поспішили відійти у напрямку Черкас, залишивши недалеко понад Дніпром «гради татарам і все за Дніпром в безмежному страхові, навіть із міцних міст люди залишали церкву». Втікаючи, Дорошенко і хан, переправившись на лівий берег Дніпра, піддали спустошенню і пограбуванню монастир, монахи його розбіглися в різні боки, знищили до підвалин село Пиву так, що тепер можна лише здогадуватися, де воно було.

Багатолюдні і великі монастирські поселення Максимівки зробилися враз запустілими. Спустошивши і пограбувавши ще й інші міста, Дорошенко і хан, переправившись назад за Дніпро, стали і там продовжували свою справу.

Нарешті московський цар дав розпорядження Ромодановському і Самойловичу, за будь-яку ціну «добути Дорошенка і гетьманство його скасувати».

Ромодановський і Самойлович, підійшовши до монастиря і переправивши тут на Чигирин двадцятитисячний загін, самі залишилися під монастирем для спостереження і очікування, як повернуться справи. Тут була збудована земляна фортеця із валів і ровів, що в цілості збереглися і до нашого часу. Таким чином, під самим монастирем був розташований головний російсько-козацький стан і керівний пункт військових дій. З цього часу збереглися дві чавунні гармати, які до пізніших часів стояли над Покровським склепінням, а зараз знаходяться під дзвіницею Троїцької церкви. Запертий з усіх боків передовим загоном російських військ, Дорошенко змушений був підкоритися російському цареві.

19 вересня 1678 року він у супроводі духовенства, старшин і жителів Чигирини з'явився в російський обоз і тут присягнув на вірність цареві. Після цього він прибув в стан Ромодановського біля монастиря. Поклонившись, він виголосив промову, «пристойну часу тому». Дорошенко віддав Самойловичу знаки своєї гетьманської гідності – булаву, бунчук і печатку. Проте цим кривава драма не закінчилася. Турки залишилися невдоволеними подіями, що відбулися, і бажали утримати свою владу над Україною.

Знову розпочалися жахливі походи, в 1677 році вони направили свої війська на Чигирин. Походи принесли багато бідувань всій Малоросії і монастиреві. Турки взяли в облогу Чигирин і хотіли його взяти до приходу російських військ. В той же час від московського царя прибув «з великими військами» князь Голіцин і зупинився на тому ж місці, де стояв табір Ромодановського. Таким чином монастир знову став спостережним і опорним пунктом військових дій. Турки, дізнавшись про прибуття Голіцина, організували новий похід на Чигирин. Цього разу татари таємно підкралися і вдарили в російський обоз, але були відбиті з великими втратами. Турки припинили війну. Дорошенко зник і почалося умиротворення краю, почався і для монастиря новий період життя.

Ще в 1670 році 30 червня гетьман Дем'ян Многогрішний видав надзвичайно важливий для монастиря універсал, який повинен був покласти початок відродженню і відновленню розореного і лежачого в руїнах монастиря, але у зв'язку з кривавими подіями, переданих нами, він не міг бути виконаним. Цей універсал, між іншим, надавав монастиреві значну частку самостійності. За важливістю значення його для монастиря, ми приводимо його в можливо повному обсязі:

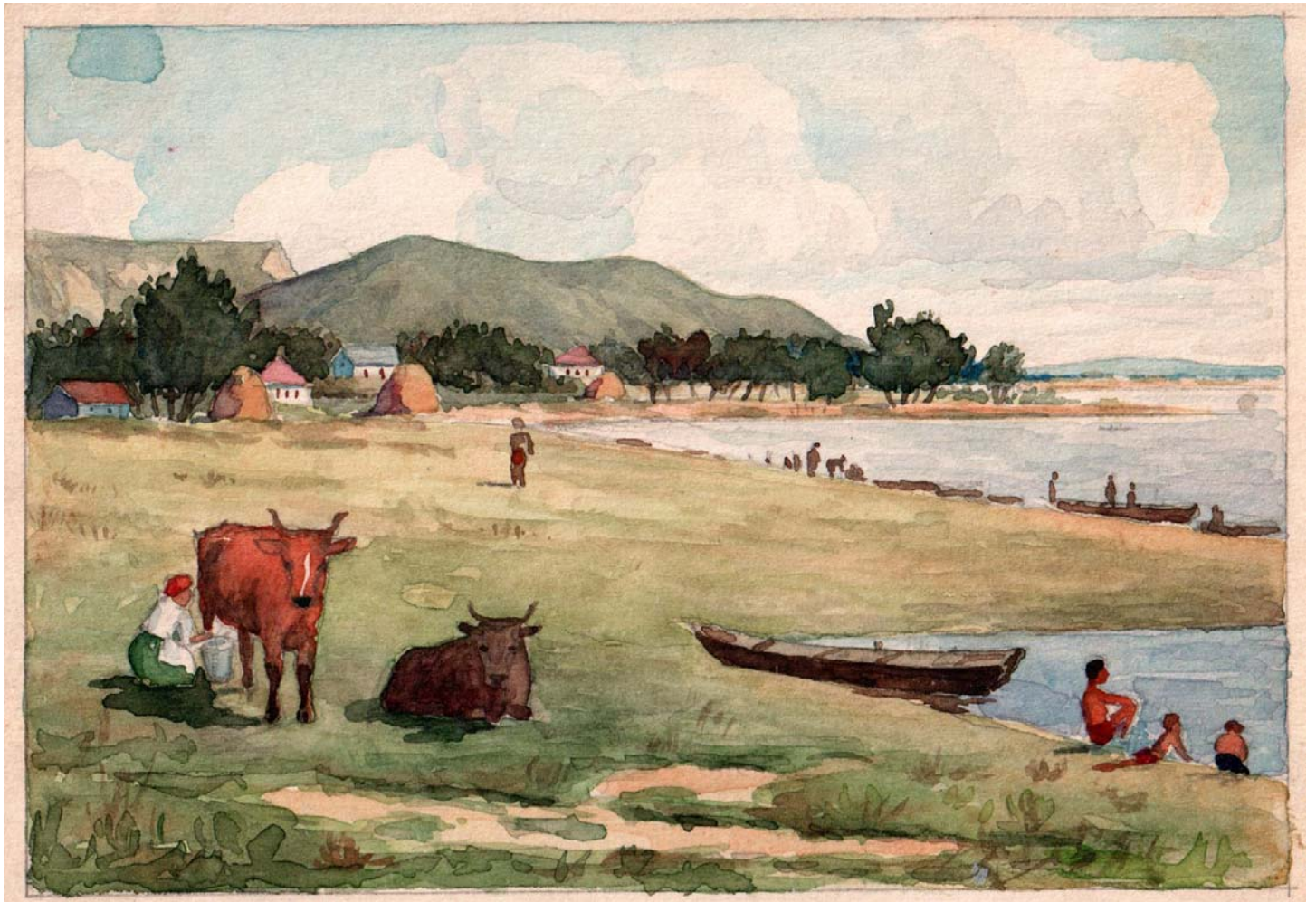
«Дем'ян Ігнатович, гетьман Війська його царської Пресвітлої Величності Запорізької, всієї старшини і черні війська Запорізького, бачачи, що від розорення бусурманів і ворогів України в заціпеніння прийшла, де і монастир Пивський через тих же ворогів розорився і запустів, і бажаючи, щоб за його царської Пресвітлої Величності, за нас і за все військо запорізьке на тому ж місці пивський спів у хвалу Божу діялось і примножувалося, як раніше бувало, монастир на Пивському місці, де і давно бував, причесному в Бозі отцю Олексію Туру, ігумену монастиря Пустинно-Микільського Київського, будувати і оновлювати».

Тим же універсалом підтверджувалося право монастиря населяти знову розорені монастирські поселення, а також безперешкодно володіти всіма своїми попередніми угіддями, в числі яких іменувалися наступні: Жовнин, Білобережжя, Бражна Лука, Домонтове озеро, Олександрове озеро, Старець озеро та інші поблизу урочищ напроти Єреміївки, урочища біля Чигирини, Дуброви на Сулі і Дніпрі «навіть до Пивів», Шапінці, озеро Золоте Дно, перевіз через Сулу і

Дніпро, Максимівка, угіддя під Власівкою та угіддя по ту сторону Дніпра від Крилова через сім миль, починаючи від Білобережжя, навіть до озера Дубок.

Наприкінці універсалу говориться: «І ми бажали, і наказуємо, щоб ніхто не наважився, чинити перепони тій братії, яку пришле причесний ігумен Микільський для поновлення і будівництва монастиря Пивського».

З 1679 року, коли відбулося заключне возз'єднання Малоросії з Росією і почалося умиротворення краю, почав відновлюватися та відтворюватися і монастир. Бігли монахи почали повертатися у свою обитель. Монастир, якому була потрібна тільки безпека від ворогів, при підтримці своєї митрополії, а також власних багатих коштів, скоро прийшов у повний благоустрій і в ньому знову став «діяти спів під хвалу Богу».

В обідню годину. Акварельна картина П.В.Кучеря.

В цей новий період свого існування монастир не міг відігравати такої важливої історичної ролі, як в першому своєму періоді, тим паче, що деякі важливі події, що сталися у XVIII століття, торкнулися і його. Так, в 1738 році монастир був ще раз місцем переправи через Дніпро російського війська під проводом генерала Румянцева, що приймало участь у відбитті ворогів від російських кордонів. За вдалу переправу та успішні військові дії проти ворогів Румянцев в 1739 році 16 березня одержав найвищу подяку. На початку XVIII століття, на зміну зниклому козацтву на Правобережній Україні, з'явилося гайдамацтво, якому сприяла Лівобережна Україна. З лівого берега гайдамаки часто вторгалися в межі Польщі. Загони гайдамаків здебільшого формувалися в степах, на південь від Тясмина, що виконував роль прикордонної межі Малоросії. Гирло Тясмина було головним базисом їхніх дій. Велику підтримку і співчуття гайдамаки зустрічали з боку монастирів та православного духовенства. Монастир служив центром повстання проти польського гніту.

Тут гайдамаки одержували благословення на подвиги і освячену зброю. Пивогірський монастир, знаходячись напроти гирла Тясмина – центру гайдамацтва, також брав дійову участь у гайдамацькому русі. В його широких володіннях формувалися окремі їх загони, а на випадок невдачі – в його непрохідних лісах, як наприклад, у Бутковому лісі, втікачі знаходили собі надійний притулок і схованку. Історичні факти, зібрані Антоновичем, доказують, що гайдамацькі загони організовувались у володіннях всіх Київських монастирів, в тому числі, звичайно, і Пивогірському. Одним із важливих пунктів збору був невеликий острів на Дніпрі, так звана «Станова Дубина», ще й зараз покрита густим лісом. В 1778 році у червні тут стояв табором ватажок їх Неживий, намагаючись пограбувати Крилів, але був відбитий полковником Хорватом.

Перекази вказують на місце, де стояв курінь цього отамана. Неподалеку від монастиря знаходився хутір Майборода. Це прізвище одного з гайдамацьких ватажків, захоплених на лівому березі Дніпра, Сави Майборода, уродженця Миргородського полку, на території якого знаходився монастир. Тут же, поблизу монастиря, є хутір Медведя, також одного з гайдамацьких ватажків.

На існування гайдамаків вказує урочище над Дніпром, так звана «Залізна баба», що нагадує відомого гайдамацького ватажка Максима Залізняка. Ще більше нагадують про це три могили на горі Пивиха: одна із них називається «Гайдамачка», дві інші «Близнюками». Про ці могили існує переказ, що гайдамаки зарили в них багаті скарби, що під «Близнюками» ніби то знаходиться широкий підвал, розташований вздовж могили, а в цьому підвалі від однієї могили до другої протягнений залізний ланцюг, на якому висять дві діжки – в одній із них гроші, а в іншій – зброя. Переказ цей частково підтверджується нещодавною знахідкою біля могили залізних кругів, ніби обручів.

Передовими борцями і керівниками гайдамаків, як і в епоху козацтва, були безстрашні запорожці. Пивогірський монастир був для запорожців таким же улюбленим, як і відомий Міжигірський був на північному кордоні, де недалеко починалося уже Московське царство, а Пивогірський на південному, де за прикордонним Тясмином відкривалися широкі степи Новоросії. Тому обидва монастирі часто служили збірним пунктом для запорожців, звідки вони розпочинали, дивлячись на обставини, той чи інший рух. Навіть фізичні умови монастирів були однаковими. І той, і інший були розташовані на березі Дніпра в живописній місцевості, укріпленій самою природою. Обидва вони присвячені Святому Миколаю, якого запорожці вважали своїм особливим покровителем. Цікавий ще один збіг. По скасуванню їх, при тому і другому були побудовані фаянсові фабрики. Пам'яткою про перебування тут запорожців свідчить чимало переказів про них. Так, на горі Пивисі, над самим монастирем, є могила, в якій, за переказами, похований багатий запорожець. Недавно були спроби селян знайти в цій могилі багатий скарб. Поблизу монастиря є й тепер цілий хутір, що носить прізвище запорожців. В монастирі до цього часу існує образ козацької Божої матері, принесений запорожцями із козацької Січі.

Люблячи монастир, запорожці щедро наділяли його своїми подарунками. Так, в монастирській пам'ятці збереглися відомості про подарунки запорожців у монастир Святого Миколая: Литвиненка – куреня Сергіївського, Івана Передерга – куреня Брюховецького, Власа Медведя і Мартина Невеселого – куреня Канівського та ін. Деякі запорожці, стомившись від бурхливого життя, залишались в монастирі, віддаючи йому все своє майно і приймали постриг. Так в пам'ятці збереглося свідчення, що деякий запорожець Моргун пожертвував все своє майно монастиреві і прийняв чернецтво з іменем Ігнатія. Запорожець Гладкий,

що називав себе останнім запорожцем, уродженець Жовнина, померлий в 30-х роках поточного століття, приніс із-за Дунайського Запоріжжя безліч цікавих розповідей про запорожців.

Він розповідав, між іншим, що частина запорожців, після знищення Січі в 1775 році, не бажаючи розлучатися з вільним життям та військовою справою, втекли в непрохідні монастирські ліси і поневірялись тут, поки всі до одного не склали там свої буйні голови. Звідси виходили вони на дорогу, грабували прохожих та проїжджих, іноді робили набіги на близькі поселення. Гладкий розповідав про те, що в лісах і на горі Пивисі запорожці зарили безліч скарбів і награбованих коштовностей.

Ці розповіді підтверджуються народними переказами. Так народ досі називає монастирський Бутків ліс колишнім гніздом розбійників. Існує повір'я про похід запорожців на село Бориси, що знаходиться неподалік від монастиря. Одного запорожця, що займався грабунками, переказ називає навіть по імені Гулаком. За повір'ям, він був незвичайної сили та зросту. І тепер одне місце його подвигів на великій Кременчуцькій дорозі, носить назву Гулаківщина.

Розповідь про зариті скарби також частково підтверджується тим, що ще в 1876 році на Пивисі викопали цілий глек срібних монет. В другому періоді свого існування у XVIII столітті монастир, крім історичної ролі – участі в гайдамацьких повстаннях, користувався квітучими статками і великою славою у своєму краю. Знаходячись в усамітненій місцевості, серед гір і лісів, він славився аскетичним життям своєї братії, чому сприяли Київський Микільський та інші монастирі, із яких сюди прибували на покій суворі сподвижники. Це підтверджується цілим рядом імен схимників*, записаних в монастирському синодику.

**(Е.Ч.: схимник – чернець, що прийняв схиму (образ) – урочисту присягу (обітницю) додержуватися правил чернечої поведінки).*

Одним із настоятелів монастиря був Прокопій Праведний, який був втілений у своїх на картинах М.Періхом. Суворе аскетичне життя монастиря, а також чудотворний образ Святого Миколая, зробили його відомим не тільки в своєму краю, але й у найвіддаленіших місцях, навіть далекий Новгород знав про нього і його громадяни присилали в монастир свої дарунки, що видно із пам'яток. Чудотворний образ Святого Миколая приваблював багатьох богомольців з усіх сторін, які залишали в монастиреві свої пожертвування. Особливо збагачували монастир купці київські, путивльські, волховські, брянські, глухівські, калузькі та ін., які стікаючись на відомий у XVIII столітті Микільський Городищенський ярмарок, були прибічниками та щедрими подавцями його. В синодику збереглося чимало цікавих записів про пожертвування різних осіб як грошових, так і майнових. Так, глухівський житель Григорій Шарий пожертвував пару волів, крилівський Григорій Рудь – 40 овець, городищенський сотник Андрій Жук – 40 колод бджіл, київський Соколовський – діжку смоли. Були випадки, що дехто відписував монастиреві свої землі та маєтки. Так, в 1705 році якийсь пан говтвянський Симеон Іванович подарував йому ставок і греблю. В 1731 році Потоцький житель Іоанн Терещенко пожертвував орні плеци*. Поміж вкладниками зустрічаються імена гетьмана, митрополита, отамана, осавула, ієромонахів інших обителі, протопопів та ієреїв. Так, в синодиках збереглися записи про значні вклади гетьмана Данила Апостола, митрополита Сіверського Антонія, протопопа Крилівського Симеона, просвітерів городищенського Дем'яна та пивогірського Іоанна. Багато заможних малоросійських родів також були його вкладниками. Так в синодиках збереглися записи про вклади на спомин: Кодинця, Родзянка, Булюбаша, Устимовича, князя Мещерського, Толстого, Величка, Стародуба,

Дебелого, Білаша, Черепахи та ін. Нащадки цих родів зможуть тут знайти родовід своїх предків. Користуючись таким співчуттям від усіх, починаючи з гетьмана, монастир у другому періоді свого існування став одним із найбагатших монастирів.

**(Е.Ч.: плец – невеликий наділ приватної землі під самим містом, маєток в Малоросії).*

Одержавши значну долю самостійності, він сам почав придбавати володіння. Так, в 1709 році він купив у Городища плавні та угіддя у вічну посесію за сто злотих доброю монетою. В містечку Єреміївці були придбані вісім плеців та сім левад, на яких були облаштовані комори, вітряки, сади та шинок. В селі Погорілому, що належало Єреміївці, також були придбані сінокісні острови і орні землі, шість озерних та кілька придніпровських заводей для ловлі осетрів та облаштований хутір з млином та шинком. В Максимівці був облаштований особливий чернечий хутір з винокурними та пивоварними заводами. Вони слугували для монастирських намісників дачею, де вони подовгу проживали. Були також придбані угіддя в Мітлашівці, Борисах, Погребях, Говтві Кобеляцького повіту, Бабичівці, Кривій Руді Хорольського повіту, які і тепер називаються Черницькими. За приблизними підрахунками, монастир мав до 25 тисяч десятин землі та 10 тисяч селян.

Така величезна кількість землі і робочих рук давали йому можливість, користуючись мирним часом, вести в більших розмірах господарство. Не тільки монастирські селяни, але й самі монахи займалися хліборобством. Ще живі старожили, які пам'ятають як відкопували біля монастиря цілі засіки зернового хліба.

В Градизьку і до цього часу є левада в 38 десятин, яка носить назву монастирського гумна*, тому що на ньому були скотський двір, тік та хлібні склади.

**(Е.Ч.: гумно – назва току з господарськими будівлями біля житла або за селом, а також обгороджена ділянка землі у селянському господарстві, призначена зберігання та обробки зерна).*

Монастир мав численні стада рогатої худоби та овець, чому сприяли лежачі навколо нього неозорі поля та луки. Він мав велику пасіку, місце якої вказує і зараз, в низині від нинішньої церкви. В Городищі були у нього великі готелі для приїжджих богомольців на тому місці, де живуть тепер козаки Шатравки, проти Хмельницького. Праворуч від готелю була проведена до монастиря широка дорога, яка тепер потоками води знищена. Багатство монастиря було предметом нападу світських осіб.

Так на початку XVIII століття піддавалися нападу угіддя Єреміївка, Городищенська та Жовнинська. Із цього виникали судові процеси, проте за права монастиря заступалися і взагалі опікувалися ним, як і раніше, гетьмани і Київські митрополити. Гетьман Самойлович в 1677 році підтвердив відомий універсал Многогрішного. Гетьман Мазепа в 1693 році і Скоропадський в 1716 році дали на ім'я Микільського та Пивогірського ігумена Іоасафа Крюківського жалувану грамоту, якою, між іншим, підтверджувалось право монастиря володіти вотчиною.

Але особливо опікувався монастирем гетьман Данило Апостол. Він мав у Крилові маєток і по дорозі туди, користуючись перевізними засобами монастиря, часто проживав у ньому і щедро наділяв монастир своїми дарунками. Пам'яткою цьому є родовий запис в монастирському синодику. Опікувалася ним і Київська митрополія в особі таких відомих діячів, як Ісайя Козловський, Інокентій Зізель, Варлаам Ясинський, Іоасаф Крюківський, Арсеній Мошлянський, Стефан Яворський та Єпіфаній Мошлянський. Особливо любив його знаменитий митрополит Київський Іоасаф Крюківський, який будучи ігуменом його, мав з ним

часті зносили, забезпечував його начинням та богослужбовими книгами. І тепер в Миколаївській церкві є чимало книг з написом «Ігумена єя обителі Іоасафа Крюківського». Опікувався ним і мав з ним зносили відомий Київський митрополит Рафаїл Заборовський. Якщо збереглися деякі свідчення про зовнішню історію монастиря, то внутрішня його історія як то: скільки було в ньому братії, де вони жили, хто були його начальники, як вони ним керували та ін., залишалася майже невідомою.

Проте в цьому відношенні на підставі деяких свідчень, ми можемо відтворити, хоч і почасти, картину його минулого. Із синодика видно, що головними його начальниками були ігумени Київського Микільського монастиря. Від себе вони для найближчого управління ним та його значними володіннями посиляли досвідчених ієромонахів, які називалися намісниками або начальниками монастиря: господарською ж частиною розпоряджалися економи. Хто були ці начальники та економи залишилось невідомим.

В синодику вони перераховуються тільки по імені. Містилися відомості лише про кількох намісників та економів. Так, зберігся запис про намісника Варсонофія та економа ієромонаха Якова Жукевича, які пожертвували в 1771 році багату ризницю*. Збереглися також записи про начальників Іліодора Ямнецького, Пароєнія Бережецького, Іосія Зарембу, Минайла Базилевича, Антонія Нарожнецького, згодом сіверського митрополита, які пожертвували значні вклади на свої спомини. Відносно кількості братії у квітучу пору його існування відомостей не збереглося, проте судячи по його багатству, широті та численності монастирських хуторів, можна подумати, що число братії було вельми значним, так як завжди потрібний був нагляд та розпорядливість.

**(Е.Ч.: ризниця – приміщення біля вівтарної частини християнського храму, призначене для зберігання предметів культу).*

В 1774 році, коли монастир почав занепадати, в ньому перебували намісники, економ, п'ять ієромонахів та вісім простих монахів, крім необхідної кількості нижчих служителів. Що ж стосується того, де жила братія, як розташовані були монастирські будівлі, то по залишках кам'яних фундаментів та розповідях старожилів, можна уявити, що на нижній терасі, де були раніше монастирі, по обмеженості її розмірів, стояли тільки головна кам'яна Миколаївська церква та невелика дерев'яна в честь Богородиці з братською трапезною при ній. Пам'ять про Благовіщенську церкву збереглася і до цього часу в народі. В день Благовіщення народ за старою звичкою у великій кількості стікається в монастир, як в храмовий день. Внизу, біля підніжжя гори, розташований був чорний двір : кухня, просвірна, прачка та ін. Під середньою терасою на північ були обладнані значні погребі, сліди яких видні і зараз. З нижньої тераси на середню вели широка драбина з перилами та кам'яними ступеньками. Ця драбина була розібрана вже на початку минулого століття. На середній терасі, де зараз стоїть церква, вздовж дороги, що йде на гору, були розміщені келії настоятеля та братії.

Багатство монастиря довели його до розкоші та розпутства, а дальність відстані від Києва була причиною слабкості нагляду і свавілля монахів, так що з другої половини XVIII століття він став занепадати. Переказ зберіг безліч розповідей про розпутство монахів того часу, яке й стало причиною закриття монастиря. На завершення всього над ним вибухнула катастрофа, після якої монастир не зміг відновитися і вів безбарвне буденне життя аж до самого свого скасування. В 1774 році 4 травня, коли настоятелем був брат Київського митрополита Єпіфаній Могилянський, через годину після літургії, раптом охопило

полум'ям блаженську дерев'яну церкву. Пожежа швидко поширилася і на кам'яну. Вогонь був настільки сильним, що величезний кам'яний храм став його жертвою.

Згоріли також келії братії та настоятеля і весь чорний двір. Врятувані тільки чудотворний образ Миколая, уже обвуглений, образ козацької Божої матері, ікону Великомучениці Варвари з мощами, дерев'яний напрестольний хрест та кілька книг і речей. На місці дерев'яної та кам'яної церкви і монастирських будівель залишилися димні купи, а від кам'яного храму – лише обгорілі стіни. Купи руїн димілися впродовж цілого місяця. Становище братії було надзвичайно сумним. Без даху над головою і притулку, вони змушені були поневірятися по різних місцях. Дійшла нарешті звістка про те нещастя і до Києва. Настоятель монастиря Єпіфаній Могилянський з глибоким смутком вислухав її. Діяльний архімандрит негайно приступив до будівництва церкви і відродження монастиря, почасти на монастирські, а почасти на свої власні кошти.

В 1775 році на новому місці, у 18 сажнях від попередньої, на середній терасі було розпочато будівництво нової кам'яної церкви. Під горою, при в'їзді в монастир, була збудована дзвіниця з проїздом під нею, були відновлена настоятельська і братські келії. В 1777 році будівництво церкви було закінчене і сама церква посвячена. Монастир знову був відкритий і з того часу для нього розпочався третій період життя, але він був вельми нетривалим. Відновлений монастир вже нічим особливим – ні зовнішнім, ні внутрішнім багатством не відрізнявся. Число братії стало вельми обмеженим. Всі його володіння на правому березі відійшли до Київської митрополії, а на лівому – багато володінь в сум'ятті були захоплені різними особами. Проте, незважаючи на своє збідніле становище, монастир все ще не втрачав надії на відродження попередньої величі. Обгорілі стіни кам'яної церкви не розбиралися кілька років, так як передбачалась відновлення її в попередньому виді, але цьому не судилося здійснитися. Пожежа 1774 року була тільки передвістям майбутньої катастрофи, ще більш сумної.

В 1786 році Катерина Друга наказала відібрати у монастиря володіння та його селян, зробити детальний реєстр чернечої братії і зайвих з них звільнити зі штату. Внаслідок цього Київська казенна палата зажадала від Пивогірського монастиря детального опису всіх його володінь. Коли це все було виконано, то володіння монастиря, а також його селяни відійшли до казенного відомства, а монастиреві дозволено було тільки зібрати урожай цього року. Залишившись без володінь і селян, монастир остаточно збіднів, попередня кількість братії виявилася зайвою, а тому, згідно Височайшому указу, вона була значно скорочена і залишено всього дванадцять ченців. Нарешті в тому ж таки 1786 році вийшов указ, яким наказано всі приписні монастирі перетворити в приходські церкви і влаштувати при них, де зручно, школи і богадільні*. Цим указом доля монастиря була вирішена остаточно, він був як приписаний до Київського Микільського монастиря, монахи його були переведені на проживання в Золотоніський Красногірський монастир, а Миколаївська церква перетворена в приходську. До неї приписано від Градизької Покровської церкви належну кількість прихожан і визначено священика.

**(Е.Ч.: богадільня (від церк.-слов. Бога дѣля — «заради Бога») – у Російській імперії благодійна (приватна або суспільна), зазвичай лікувальна установа, притулок для людей з інвалідністю, убогих, непрацездатних та старих людей).*

Приходська Миколаївська церква існувала всього 14 років. За цей час не тільки не була влаштована назначена урядом богадільня, але в 1788 році 2 квітня згідно указу Київської Декастерії протоієрей Ієремії Туманський розібрав обгорілі

стіни колишньої Миколаївської церкви та й використав їх на будівництво нової Троїцької церкви. Залишків цегли було так багато (таким великим був храм), що ще в 1883 році було проведено лагодження нинішньої церкви тими залишками.

І до цього часу живі ще багато хто з прихожан, які переносили цю цеглу. Незабаром після знищення руїн, місце, на якому стояв храм, від потоків води перетворилося в глибокий рів. На дні цього рову залишився тільки камінь, що вказував місце престолу, проте і він недавно кудись зник. В той час Миколаївська церква була свідком ще однієї історичної події. В 1789 році імператриця Катерина Друга здійснила відому подорож по Дніпру. Переказ розповідає, що коли вона під'їхала до острова Станова Дубина навпроти монастиря, то на березі її зустріло духовенство Миколаївської церкви з хоругвами, натовп народу та представники міста. Тут вона зійшла на берег і милостиво прийняла від міського голови Береста хліб-сіль. Тут же, кажуть, їй було піднесено у вигляді подарунка чудову карлицю* сироту (на прізвище Таранцова). Катерина милостиво прийняла цей подарунок.

**(Е.Ч.: карлиця – маленька людина жіночого роду).*

В 30-х роках поточного століття ця карлиця померла, залишивши після себе близько 40 000 рублів. Знайшлася людина, колишній волосний голова Святелик, який взявся клопотати в Петербурзі про отримання цього спадку родичами карлиці, що йому після довгих клопотів і вдалося. Родичі її до цих пір живі. Далі переказ розповідає, що Катерина піднялася на найвищу вершину гори і звідти милувалася як залишками монастиря, так і навколишніми краєвидами. Переказ додає, що князь Тавриди Потьомкін, зачарований прекрасним видом, забажав придбати собі колишні монастирські володіння, проте, як не благоволила до нього велика государиня, але відмовила князеві, мотивуючи, що такий подарунок буде занадто дорогим навіть для нього.

За короткий час існування Миколаївської церкви в якості приходської, в ній завжди було двоє священиків. Перший, Симон Савич, як видно з опису, користувався сумлінною милостинею від прихожан. В 1797 році місце священика зайняв його зять Михайло Таранцов. При ньому в 1800 році Миколаївська церква була перетворена в Кладовищенську. На кладовище в тому ж таки році казенна палата відвела 3 десятини 155 кв.саж. землі. Прихожани відійшли до Покровської церкви, а священик Таранцов, резолюцією Преосвященного Сільвестра був переведений у Покровську церкву на половинну частину.

Трагічна доля продовжувала переслідувати наш монастир. Перебуваючи Кладовищенською церквою, він стає загальним надбанням Градизьких церков, які стали розбирати собі кращі старовинні предмети. Так, у Покровську церкву були взяті: ікона Великомучениці Варвари з її мощами, запорізькі пояси та деякі богослужбові книги, Георгіївська дзвіниця була розібрана і з неї добудована Троїцька церква. Таке розкрадання продовжувалося до 30-х років, коли священиком був призначений Сава Даценко. Він поклав край такому розкраданню, привів у порядок церковне господарство, а залишки кам'яних стін колишньої стародавньої церкви пішли на ремонт і оновлення Миколаївської кладовищенської церкви. В 40-х роках архієпископ Гедеон, будучи присутнім у Святійшому Синоді, клопотав про відновлення монастирів Полтавської єпархії, в тому числі й Пивогірського. Вже призначений був будівельником його протоієрей Богданов, але цьому не було суджено збутися. Потрібно думати, що для відновлення монастиря не було історичних підстав. Якщо Густинський монастир був відновлений лише тому, що в ньому прийняв чернецтво знаменитий Дмитрій Ростовський, то розкриті нами дані про Пивогірський монастир, також давали

йому велике право на відновлення. В 60-і роки поміщиця Величко клопоталася про відкриття тут жіночого монастиря, а інша – про влаштування граничного престолу на честь Святителя Митрофана, але і це клопотання залишилося без наслідків.

Нарешті в 1870 році, з нагоди нового положення про скорочення приходів, другий священик Покровської церкви був зарахований до Троїцького собору, якому було надано богослужіння у недільні та святкові дні, право завідувати і розпоряджатися церквою було залишено за Покровськими священиками.

Таке розпорядження породило безліч різних пересудів, внаслідок яких в 1875 році 8 травня вийшов указ Полтавської духовної консисторії*, згідно якого Миколаївська церква з усім своїм майном зарахована до собору. Відчуження такої важливої історичної святині, такого дорогоцінного скарбу, привело у велику скорботу прихожан. Вони негайно відправили скаргу в Святійший Синод на рішення духовної консисторії. І ось після довгої переписки, що затяглася на кілька років, в 1780 році 20 жовтня надійшов указ Святійшого Синоду про повернення монастиря Покровській церкві. Потрібно було бачити радість прихожан, коли 10 листопада цей указ було прочитано на погості Покровської церкви поліцейським наглядачем. Натхненні подякою, вони відразу ж попросили свого священика на другий день відслужити в Миколаївській церкві літургію, яка й здійснена була соборно – за участі протоієрея Чернишевського та укладача цього нарису. Після літургії був відслужений подячний молебень.

**(Е.Ч.: духовна консисторія – орган єпархіального правління в Російській Православній Церкві в синодальний період, що був у віданні правлячого архієрея і діяв під його керівництвом як дорадчий та виконавчий орган).*

В 1850 році Полтавська казенна палата відібрала церковний погост на користь казенних селян і заборонила поховання померлих і тільки через два роки по клопотанню священиків поховання було дозволено. Потім в 70-х роках монастирською землею заволоділо місто, так що дозволено було тільки поховання померлих, а лісом та сінокосом користувалося місто. Нещастя продовжували переслідувати наш монастир. В 1876 році в серпні, вночі грабіжники, зв'язавши сторожа з усім його сімейством, увірвалися в церкву і пограбували її. Забрали чашу даротримальницю та багато інших цінних речей. Хоча згодом деякі речі і знайшлися в Кременчуці під мостом, проте виявилися зіпсованими і непридатними для застосування.

В даний час Миколаївська церква користується повним добробутом, богослужіння здійснюється в ній по вихідних і святкових днях постійно, вона має чудовий іконостас, споруджений стараннями священика Павла Матченка. Дзвіниця при ній з капицею для поминання померлих влаштована тим же священиком. Біля церкви є пристойна хата для розміщення сторожів з окремою кімнатою для відпочинку священнослужителів і дерев'яна комірчина. Із церковних предметів заслуговує увагу наступне: антиминос* на атласі горіхового кольору з написом, що він «священнодіюваний митрополитом Київським Гавриїлом 1776 року грудня 15-го для храму Святого Миколая обителі Пивогірська». Плащаниця по червонному оксамиту з дорогоцінними каміннями, куплена в Москві за 500 рублів. Плащаниця чернеча, дуже блага, художнього живопису. Панікадило аплікс, посріблене на 24 свічки, пожертвоване монастиреві калужьким купцем Лісіциним. Всеношник срібний, пожертвований волховським купцем Послєєвим. Ручний хрест кипарисний, оправлений в срібло, з написом на ньому: «Цей хрест виданий рабом Божим Іваном Скибою до храму Святого Миколая в 1780 році».

**(Е.Ч.: антимінс – посвячена хустина із зашитою частинкою мощів святих на престолі в православних церквах. На антимінсі звершується під час св. Літургії таїнство Євхаристії. Без антимінса не можна служити св. Літургії).*

Дискос* і чаша срібні, визолочені з написом «Ця чаша зроблена коштом ієродиякона Іакова в монастир Пивогірський за відпущення гріхів 1780 року».

**(Е.Ч.: дискос – священна посудина, на якій священник укладає усі вирізані частини просфири. Являє собою металеву (золоту чи позолочену) тарілку з пласкою широкою крайкою, яка облямовує мілке пласке дно. Дискос має підставку з потовщенням («яблуком») усередині, на якій він стоїть і за яку його зручно тримати та нести.*

Три дерев'яні чернечі форми для сидіння, дзвін і підризник. Із богослужбових книг гідні уваги, як такі, що належали ще монастиреві, наступні: Євангеліє в листі 1758 року, Апостол 1745 року, Служебник 1690 року друку московського, Євангеліє в листі 1774 року, тріодопістна 1702 року, акафістник* 1709 року, требник* 1706 року и октоїх* 1763 року друку київського. Із кіотів гідні уваги кіот Козельщанської Божої матері в срібній ризі, влаштований на кошти прихожан стараннями нинішніх священників. Кіот із стародавньою іконою Козацької Божої матері, пожертвований монастиреві запорожцями. Але найголовнішою святинєю храму був чудотворний образ Святителя Миколая.

**(Е.Ч.: акафістник – в православ'ї богослужбова книга, що містить акафісти (особливі піснеспіви Ісусу Христу, Богородиці та святам;*

м – , м , ц , ;

октоїх – богослужбова книга православної церкви, яка містить в собі чинопослідування вечірні, повечір'я, утрени та літургії для шести буденних днів тижня, а для недільних днів, крім того – малої вечірні і полуношниці. Всі ці піснеспіви за способом співу поділяються на вісім гласів (звідси назва книги).

Нинішніми священниками на пожертвування прихожан влаштований для храму новий благоліпий* кіот, вставлений в іконостас. Риза на ньому срібна, визолочена, прикрашена дорогоцінним камінням, споруджена утриманнями волховського купця В.Глазкова на пам'ять про чудодійне позбавлення від потопу по молитві до чудотворця Миколая. І тепер до цього образу припадають віруючі з молитвою про допомогу і по вірі своїй одержують таку. На жаль, не велося особливих записів про благодатну допомогу, одержану від ікони Св. Миколая. На нашій пам'яті здійснилось три достатньо визначних дива. Козак хутора Солониці Іван Загнибіда в 1886 році у хвилину небезпеки від потоплення молився Святому Миколаю і, коли одержав спасіння, забажав зробити пожертвування на якийсь монастир. Уві сні він чує голос, який сказав йому зробити пожертвування в наш монастир. Після цього він прислав повне священицьке облачення.

**(Е.Ч.: благоліпий – привабливий, красивий, приємний).*

Одна дворянка (до цих пір здорова), витративши чимало грошей на лікування своєї дитини, звернулася про допомогу до Св. Миколая. Під час читання акафіста вона поклала дитину перед чудотворним образом, і тоді вона, мабуть, отримала зцілення. Розповідають, що спіймані злодії, які пограбували в 1876 році церкву, зізнавались, що вони довго шукали ікону Св. Миколая, щоб зняти з неї дорогу ризу з каменями, проте були засліплені і ніяк не могли знайти її, хоча стояла вона на видному місці. Очевидно, що і при цій обставині проявилася чудодійна сила образу Святого Миколая.

Без сумнівів, було чимало і других чудес, і благодійних зцілень і пам'ять про них залишилася у вдячних серцях віруючих. Щорічно 9 травня, в день пам'яті Св. Миколая, народ з усіх навколишніх місць у великій кількості збирається на поклоніння цій святині з молитвою про допомогу. Народ і до цих пір не хоче

забути, що монастир вже не існує, але як і раніше називає церкву Миколаївським монастирем.

Таким чином, розглядаючи історію монастиря, ми бачимо, що вона повна мінливостей і сумного трагізму. У XVII столітті він грав важливу роль, служачи оплотом православ'ю, піддаючись розоренню та спустошенню від ворогів.

І тепер, стоячи на горі Пивисі і бачачи оточуючі її обриви, ліси, убогу самотню церкву, подумки переносишся в минулі дні боротьби і слави і невідомо задаєшся запитанням: чи закінчилася його історія? Чи не чекає він свого відновлення?

Преосвященний Іоанн, відвідуючи його, висловив глибокий жаль про долю його і щиро бажав знову бачити тут обитель. Чи не здійсниться бува коли-небудь це побажання владики?

Нове кладовище. Акварельна картина П.В.Кучеря.